

แนวคิด
บางประการ
เกี่ยวกับ
จริยศึกษา:
หลักสูตร
แนวการสอน
และ
การประเมินผล

ดร.สงขล ลักษณะ

นักวิชาการ ๕ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

4. การใช้ทฤษฎีกลุ่มสัมพันธ์ ใช้อิทธิพลของกลุ่มให้เกิดการคล้อยตาม
5. การควบคุมสภาพแวดล้อม เช่น ร่วมกิจกรรมศาสนา การสร้างระเบียบวินัย สำหรับการปฏิบัติที่เด็กและผู้ใหญ่ยอมรับร่วมกัน

หลักการสอนที่สำคัญๆบางประการ คือ

1. ควรเน้นการเสริมสร้างปัญญา หรือการรู้แจ้ง เห็นจริงอย่างมีเหตุผลด้วยตัวของผู้เรียนรู้อเอง จนยอมรับเห็นคุณค่าของการนำมาปฏิบัติ
2. การเสนอบทเรียน ควรแทรกจริยธรรมกับเนื้อหาวิชาใดๆที่จัดให้เกี่ยวข้องกับปัญหาของชีวิตจริงในสังคม เช่น ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาการเมือง ปัญหาอาชญากรรม ฯลฯ
3. กิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นการปฏิบัติจริง จะให้ผลดี

เทคนิควิธีสอนที่สำคัญๆบางวิธี

1. วิธีปรับพฤติกรรม (Behavior Modification)
2. วิธีสร้างความขัดแย้งทางเหตุผลกับทางจิตใจ (Cognitive-Affective Dissonant)
3. วิธีสร้างความกระจ่างชัดในค่านิยม (Value Clarification)
4. การใช้ทฤษฎีกลุ่มสัมพันธ์ (Group Dynamic)

รายละเอียดของแต่ละวิธีนี้เป็นเรื่องยืดยาวที่จะต้องกล่าวกันให้ชัดเจนในโอกาสหน้า ในที่นี้จะขอสรุปหลักการใหญ่ๆของแต่ละวิธีได้ดังนี้ คือ

1. วิธีปรับพฤติกรรม

ใช้หลักการปรับพฤติกรรมตามแนวของ Operant Conditioning ซึ่งมีความคิดหลักว่า ถ้าบุคคลกระทำการพฤติกรรมใด แล้วให้ตามมามีสิ่งเร้าที่เราชื่นชอบ เช่น ชม, คำชมเชย, คะแนน, ฯลฯ แล้ว พฤติกรรมนั้นก็จะมีโอกาสเกิดขึ้นอีก แต่พฤติกรรมใดถูกตามมาด้วยสิ่งเร้าที่เขาไม่ชอบ เช่น เจ็บ, คุก, เจ็บเมย, ฯลฯ พฤติกรรมนั้นก็จะไม่เกิดขึ้นอีก จากหลักการนี้อาจ

นำไปประยุกต์ใช้ได้ในการฝึกนิสัย แก่เด็ก ในระยะวัยต้น, เช่น ให้คำชมเชย ให้รางวัล เมื่อเด็กมีนิสัยเป็นระเบียบ, รักษาความสะอาด, ซื่อสัตย์, ขยัน แต่จะลงโทษเมื่อเด็กทำพฤติกรรมที่ขัดกับจริยธรรมเหล่านี้ เป็นต้น

2. วิธีสร้างความขัดแย้งทางเหตุผลกับจิตใจ

วิธีนี้อาศัยหลักการของวิชาจิตวิทยาสังคมที่ว่า การที่บุคคลมีความโน้มเอียงจะทำพฤติกรรมใดๆอย่างสม่ำเสมอ นั้น ต้องเกิดความตรงกันสอดคล้องกันระหว่าง เหตุผลกับความรู้สึกในจิตใจ คือ ต้องเป็นบวกด้วยกัน หรือ ลบด้วยกัน เช่น

การสูบบุหรี่ไม่เป็นอันตรายเท่าโลกนี้ (เหตุผลลบ) } ผลคือมีนิสัย สูบบุหรี่
 การสูบบุหรี่เพลินและอร่อย (จิตใจเป็นลบ)

ต่อมา เราให้ข้อมูลถึงโทษของการสูบบุหรี่ให้เข้าใจ คราวนี้เหตุผลของเขาจะเป็นบวก นั่นคือ การสูบบุหรี่เป็นอันตรายต่อปอดอย่างแน่ชัด มีหลักฐานว่าอายุสั้นลงอย่างแน่ชัด คราวนี้จะเกิดการขัดแย้งระหว่างเหตุผลและจิตใจ คือ

การสูบบุหรี่เป็นอันตรายมาก (เหตุผลเป็นบวก) } ผลคือขัดแย้ง
 การสูบบุหรี่เพลินและอร่อย (จิตใจเป็นลบ)

ความขัดแย้งนี้จะทำให้ ทำพฤติกรรมเดิม (สูบบุหรี่) ด้วยความไม่สบายใจ จนต้องเกิดความจำเป็นที่ต้องเปลี่ยนโครงสร้างของภายในใหม่ ให้สอดคล้องกัน นั่นคือ ถ้าการให้ความรู้ทางเหตุผลมันคงดันขัดเพียงพอ บุคคลก็จะปรับจิตใจให้สอดคล้องกับเหตุผล นั่นคือ ไม่ต้องการสูบบุหรี่ นิสัยก็จะเปลี่ยนไป การเสริมสร้างจริยธรรมตามแนวคิดนี้เหมาะสมสำหรับกรณีที่ต้องการจะเปลี่ยนลักษณะนิสัยของบุคคลให้เป็นไปตามแนวจริยธรรมที่ต้องการ

3. วิธีสร้างความกระจ่างชัดในค่านิยม

ความหมายหนึ่งของจริยศึกษา ก็คือการจัดกิจกรรม การเรียนการสอนที่มุ่งปลูกฝังพัฒนาให้ผู้เรียนมีความประพฤติ ที่เหมาะสมดีงาม ตามมาตรฐานความต้องการของสังคม การจัดการศึกษาของไทยได้ยึดถือจริยศึกษา เป็นส่วน ประกอบที่สำคัญตลอดมา เพื่อพัฒนาลักษณะนิสัยและ บุคลิกภาพของเยาวชน ให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่าง มีคุณภาพเป็นที่พึงปรารถนาของสังคม

หลักสูตรกับจริยศึกษา

ในหลักสูตรประถมศึกษาได้กำหนดจริยธรรม ไว้ 30 ประการ ซึ่งนอกจากจะใช้สอนสอดแทรกใน กิจกรรมการเรียนกลุ่มวิชาต่างๆแล้ว ยังได้กำหนด ให้มีการสอนจริยธรรมในกลุ่มสร้างลักษณะนิสัยโดยตรงอีกด้วยถึง 20-25% ของเวลาเรียนทั้งหมด

ในหลักสูตรมัธยมศึกษาไม่ได้กำหนดจริยธรรม ไว้เป็นวิชาต่างหากโดยตรง แต่ได้เน้นการเสริมสร้าง จริยธรรมไว้ในการเรียนการสอนทุกวิชา รวมถึงกิจกรรม อื่นๆของผู้เรียน ในหลักการของหลักสูตรมัธยมศึกษา ตอนต้น พ.ศ. 2521 ได้กำหนดไว้ว่า “เป็นหลักสูตร ที่มุ่งพัฒนาบุคลิกภาพ” ซึ่งหมายความถึงการเสริมสร้าง คุณลักษณะทางจิตใจ และลักษณะนิสัยต่างๆให้มีความเหมาะสมเป็นที่พึงปรารถนาของสังคม และ จาก จุดหมายของหลักสูตร 10 ข้อ ก็ได้กล่าวถึงจริย- ธรรมที่ต้องเสริมสร้างไว้หลายประการ เช่น

ระเบียบ	มานะพากเพียร
อดทน	ประหยัด
ซื่อสัตย์	วินัย
รับผิดชอบ	สามัคคี
เสียสละ	มีเหตุผล

นอกจากนี้ ในรายวิชาต่างๆก็มีจุดประสงค์ของ แต่ละวิชาที่ครอบคลุมถึงพฤติกรรมกรเรียนรู้อีก 3 ด้านคือ

1. ด้านความรู้ความเข้าใจ (Cognitive Domain)
2. ด้านการปฏิบัติ (Psychomotor Domain)
3. ด้านอารมณ์ความรู้สึก (Affective Domain)

ซึ่งในด้าน Affective นี้ จะรวมถึงการเสริมสร้างเจตคติ ค่านิยม และจริยธรรมที่พึงปรารถนาไว้ด้วยเสมอ จากการวิเคราะห์หลักสูตรและศึกษาคู่มือครูของแต่ละ วิชา ครูผู้สอนจะสามารถแยกจริยธรรมที่ควร เสริมสร้างออกได้

จริยศึกษากับแนวการสอน

การเสริมสร้างคุณสมบัติทางจริยธรรม เป็น กระบวนการพัฒนาบุคลิกภาพที่ต้องใช้ระยะเวลาเทคนิค วิธี และองค์ประกอบหลายอย่างแตกต่างไปจากการสอน ด้านความรู้ความเข้าใจ หรือด้านทักษะแนวคิดที่สำคัญ บางประการเกี่ยวกับวิธีสอนเสริมสร้างคุณสมบัติ ทางจริยธรรม มีดังนี้

1. การปฏิบัติ การฝึกให้ปฏิบัติติดต่อกันเป็นเว ลานาน จะเกิดความเคยชินและปฏิบัติจนเป็นวินัย
2. ความพึงพอใจเต็มใจ เป็นความเชื่อที่ผนวก การประเมิน เกิดเป็นอุดมคติหรือความชื่นชอบที่จะ ประพฤติปฏิบัติ
3. ปัญญา เป็นการรู้แจ้งเห็นจริงในเหตุผล ความดี ความงาม และเห็นคุณค่าของจริยธรรมบางประการ การเริ่มต้นของการเสริมสร้างจริยธรรมอาจจะเริ่ม ตรงจุดใดใน 3 จุดนี้ก็ได้ แต่ผลจะยืนยันว่ามันคงถ้าได้ การเริ่มต้นของการเสริมสร้างจริยธรรมอาจจะเริ่ม ตรงจุดคิดใน 3 จุดนี้ก็ได้ แต่ผลจะยืนยันว่ามันคงถ้าได้ เสริมสร้างให้ลึกซึ้งถึงตัว “ปัญญา” รูปแบบของ การฝึกในปัจจุบันมักจัดทำควบคู่กันไปทั้ง 3 ด้านจะ ได้ผลเร็วกว่า

การเสริมสร้างคุณสมบัติจริยธรรม ควรใช้หลายวิธี ประกอบกันคือ

1. การให้ความรู้ความเข้าใจโดยเหตุผล
2. การให้เห็นต้นแบบและให้เลียนแบบ
3. การให้ได้รับประสบการณ์ตรง ในการได้คิด ค้นห และพบคำตอบด้วยตนเอง ได้ปฏิบัติ ได้แสดงบทบาท

มีผู้ให้ความหมายไว้ว่าค่านิยมคือ เจตคติ (Attitude) ที่ฝังลึกก่อนข้างจะยาวนาน และตรงตามมาตรฐานของสังคม ส่งผลให้เกิดการประพฤติปฏิบัติดีงามซึ่งก็สอดคล้องกับลักษณะของคนมีจริยธรรม เช่นกัน คนเราจะมีค่านิยมหลายอย่าง หลายทาง เช่น ค่านิยมการเมือง แบบเสรีนิยม, แบบสังคมนิยม การเสริมสร้างจริยธรรมตามแนวนี้จะต้องนำปัญหาขัดแย้งของชีวิต (Issue) มาตั้งเป็นประเด็นให้ นักเรียนได้อภิปรายแสดงออกซึ่งจุดยืนของค่านิยมของตนเอง การอภิปรายเป็นกลุ่มจะช่วยทำให้แต่ละบุคคลได้เรียนรู้ปรับปรุงค่านิยมให้ตรงกับมาตรฐานของกลุ่มหรือสังคมยิ่งขึ้น กระบวนการของวิธีนี้มีหลายขั้นตอน ที่ไม่อาจเสนอรายละเอียดได้ในที่นี้

4. การใช้ทฤษฎีกลุ่มสัมพันธ์

ตามแนวคิดนี้ใช้กระบวนการกลุ่ม (Group Process) ให้นักเรียนได้แสดงบทบาทสมมุติ เช่น การถูกหัวเราะเยาะล้อเลียน, การก้าวร้าวเกร, การไม่ซื่อสัตย์, ฯลฯ ที่เลียนแบบชีวิตจริงของเด็กในรูปของละคร แล้วให้นักเรียนอื่น ดู วิเคราะห์ หาข้อสรุป ของหลักการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องดีงาม อิทธิพลของการได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรง และอิทธิพลของกลุ่มจะทำให้เกิดการคล้อยตามให้การยอมรับในจริยธรรมที่ปรารถนาด้วยตัวของเขาเอง

จริยศึกษากับการวัดผลประเมินผล

เกณฑ์ของการวัดผลประเมินผล คือ การกำหนดความหมายของจริยธรรมออกมาเป็นพฤติกรรมการแสดงออกที่สังเกตได้

วิธีการวัดผลที่สำคัญๆคือ

1. การใช้ Projective Technique คือการสร้างสถานการณ์สมมุติให้ผู้เรียน คิด ตัดสินใจว่า จะทำอะไร เพราะเหตุใด
2. การสังเกตการแสดงพฤติกรรมของผู้เรียน ในสถานการณ์ต่างๆเช่น ในสนามเด็กเล่น ในโรงอาหาร

การทำงานร่วมกันในห้องเรียน ฯลฯ

3. การประเมิน โดยผู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียน เช่น ผู้ปกครอง ครูอื่นๆเพื่อนของผู้เรียน

เครื่องมือการวัดผล

1. แบบสอบถามที่ใช้สถานการณ์สมมุติ
2. แบบมาตราส่วนประมาณค่า

แนวคิดของ Kohlberg ซึ่งเสนอทฤษฎีการให้เหตุผลทางจริยธรรมว่า มนุษย์มีพัฒนาการทางจริยธรรม 6 ระดับคือ

1. กระทำสิ่งใดเพื่อหลีกเลี่ยงการถูกลงโทษ
2. กระทำสิ่งใดเพื่อต้องการสิ่งแลกเปลี่ยน
3. กระทำสิ่งใดเพื่อให้คนอื่นชมว่าตนเป็นคนดี
4. กระทำสิ่งใดเพื่อรักษาระเบียบกฎเกณฑ์ทางสังคม

การสร้างเครื่องมือตามแนวคิดของศาสนา อาจแบ่งระดับของจริยธรรมออกได้เป็น

1. กระทำดีเพื่อตนเอง
2. กระทำดีเพื่อหมู่คณะ
3. กระทำดีเพื่อส่วนรวม
4. กระทำดีเพื่อเหตุผลสากลระดับจิตวิญญาณ

ตัวอย่างของการสร้างเครื่องมือวัดระดับพัฒนาการทางจริยธรรมตามแนวคิด Kohlberg

ภรรยาของซาลิป่วยหนัก ต้องใช้ยาพิเศษที่มีราคาแพงมากมารักษา ซาลิไปพบแพทย์เพื่อต่อรองขอชื้อยานั้น ในราคาที่ลดลง แต่แพทย์ไม่ยินยอม ซาลิไม่มีเงินพอที่จะชื้อได้ ซาลิจึงคิดขโมยยา ท่านคิดว่า ซาลิควรขโมยยาหรือไม่ เพราะเหตุใด สถานการณ์แบบนี้อาจสร้างได้ 2 แนวคือ เว้นบันทึกไว้ให้เขียนตอบเอง แล้วนำมาวิเคราะห์ว่า เหตุผลที่เขาระบุนั้นสอดคล้องกับจริยธรรมระดับใด 1-6 ที่กล่าวแล้ว อีกแนวหนึ่งก็อาจสร้างตัวเลือกการตัดสินใจ และเหตุผลที่สอดคล้องกับระดับพัฒนาการแต่ละระดับ เช่น

- ก. ไม่ควร เพราะอาจติดคุก
- ข. ไม่ควร เพราะอาจขอร้องแพทย์ได้
- ค. ไม่ควร เพราะเสี่ยงต่อการเสียชื่อเสียง
- ง. ไม่ควร เพราะภรรยาอาจเสียใจถ้าทราบเรื่อง
- จ. ไม่ควร เพราะเป็นการผิดกฎหมาย
- ฉ. ไม่ควร เพราะไม่ใช่สิ่งถูกต้องในสังคม

5. กระทำสิ่งใดเพื่อรักษากฎหมาย
6. กระทำสิ่งใดโดยคำนึงถึงหลักจริยธรรมสากล หรือเพื่อมนุษยชาติ

ตัวอย่าง

วีระทำด้วยแก้วแตกโดยบังเอิญไป 3 ใบ ในขณะที่พ่อแม่ไม่อยู่บ้าน วีระนำเศษถ้วยแก้วไปทิ้งนอกบ้าน เมื่อพ่อกลับมาเห็นเศษถ้วยแก้วแตกนอกบ้าน จึงถามว่า ใครทำด้วยแก้วแตก ถ้าไม่มีคนรับจะลงโทษลูกๆทุกคน ถ้าท่านเป็นวีระท่านจะทำอย่างไร

- ก. ยอมรับว่าเป็นคนทำ เพราะต้องการให้พ่อชมว่าตนเป็นคนรักความจริง
- ข. ยอมรับว่าเป็นคนทำ เพราะเกรงพี่และน้องจะพลอยถูกลงโทษ
- ค. ยอมรับว่าเป็นคนทำ เพราะต้องการสร้างนิสัยที่ดีให้กับเยาวชนทั่วไป

ง. ยอมรับว่าเป็นคนทำ เพราะคิดว่าสังคมจะอยู่ได้ก็ต่อเมื่อทุกคนเป็นคนรักความจริง

องค์ประกอบอื่นๆที่ควรคำนึงในการสอนจริยธรรม ก็ได้แก่ ลักษณะของผู้เรียนที่อดทนรอได้ ลักษณะการมุ่งอนาคต มาตรฐานของสังคมแวดล้อม ความคงเส้นคงวาของการสอน

กรมวิชาการกำลังดำเนินโครงการศึกษาจริยธรรมไทย เพื่อหาคำอธิบายในธรรมชาติของจริยธรรม ระดับพัฒนาการ การสร้างเครื่องมือวัดจริยธรรม การหาเกณฑ์ปกติของการมีจริยธรรมและทดลองหารูปแบบของการสอนเสริมสร้างจริยธรรม ผลที่ได้รับจะมีส่วนสนับสนุนการพัฒนาจริยศึกษาของประเทศชาติต่อไป

เอกสารอ้างอิง

Wegner, D.M. **THE DEVELOPMENT OF MORALITY**

Illinois: Learning Systems Company, 1975. Simon, S.B.; L.W. Howe and H. Kisschenbaum.

Value Clarification: A handbook of Practical Strategies for Trachers and Students, N.Y.:

Hart Publishing Company, Inc., 1972.

ดวงเดือน พันธุมนาวิน และ เพ็ญแข ประจันเบ็ญจนิล

รายงานการวิจัยฉบับที่ 21, จริยธรรมของเยาวชนไทย

รายงานการวิจัยฉบับที่ 21 อริยธรรมของเยาวชนไทย

สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มศว ประสานมิตร พ.ศ. 2520

ทศนา แคมณี การสอนกลุ่มสัมพันธ์ในโรงเรียน

เอกสารสัมมนาอาจารย์เพื่อการจริยศึกษา

กรมการฝึกหัดครู, 2522